

Welke kennis en scholing hebben zorgprofessionals nodig om zich voor te bereiden op een nieuwe pandemie?

Michiel de Graaff, Sofie Noorland, Kim de Groot & Anneke Francke

De COVID-19 pandemie is achter de rug, maar zal niet de laatste pandemie zijn waar de gezondheidszorg mee te maken zal krijgen. Zorgprofessionals, waaronder verpleegkundigen, verzorgenden, begeleiders en praktijkondersteuners moeten goed voorbereid zijn op een toekomstige pandemie, onder meer door scholing. Deze factsheet laat zien dat maar ongeveer een derde van de voornoemde zorgprofessionals zeker is over de eigen kennis van infectieziekten. De meesten (62%) zijn wel zeker over de eigen kennis over het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen. Tegelijkertijd heeft ongeveer de helft behoefte aan scholing over infectieziekten en/of pandemische uitbraken. Dit blijkt uit vragenlijstonderzoek van het Nivel in 2024 onder 580 verpleegkundigen, verzorgenden, begeleiders en praktijkondersteuners werkzaam in verschillende zorgsectoren.

Box 1. Belangrijkste bevindingen

- De meeste verpleegkundigen, verzorgenden, begeleiders en praktijkondersteuners (62%) zijn (zeer) zeker over hun kennis over persoonlijke beschermingsmiddelen.
- Ongeveer een derde (35%) is (zeer) zeker over de eigen kennis over infectieziekten.
- Zorgprofessionals die zorgden voor mensen met COVID-19 tijdens de pandemie, zijn vaker zeker van hun kennis over persoonlijke beschermingsmiddelen (66 versus 49%).
- Ook over de eigen kennis over infectieziekten zijn zorgprofessionals die zorg gaven aan COVID-19 patiënten vaker zeker dan zorgprofessionals die dat niet deden (37% versus 22%).
- De helft van de zorgprofessionals heeft behoefte aan scholing over infectieziekten en/of pandemische uitbraken. In het afgelopen jaar kreeg 14% zo'n scholing.
- Zorgprofessionals met een Hbo of Hbo-master opleiding geven vaker de voorkeur aan online scholing over infectieziekten en/of pandemische uitbraken (54%) dan zorgprofessionals met een Mbo niveau-3 opleiding (39%) of niveau-4 opleiding (32%).
- Zorgprofessionals met een Mbo niveau-4 opleiding geven vaker de voorkeur aan een klinische les over infectieziekten en/of pandemische uitbraken (56%) dan zorgprofessionals met een Mbo niveau-3 opleiding (44%) of een Hbo of Hbo-master opleiding (36%).
- Het opleidingsniveau hangt samen met de scholingsbehoeften: verzorgenden (Mbo niveau 3) hebben minder vaak behoefte aan scholing over crisismanagement dan verpleegkundigen, begeleiders en praktijkondersteuners met een Mbo (niveau 4)- of Hbo/Hbo-master-opleiding.

Om als zorgprofessional goed voorbereid te zijn op een toekomstige pandemie, is voldoende kennis over infectieziektebestrijding essentieel (Nie et al., 2022). Deze kennis kunnen zorgprofessionals inzetten om zichzelf en anderen te beschermen tegen infecties. Daarnaast liet eerder buitenlands onderzoek zien dat zorgprofessionals die meer kennis hebben over infectieziekten en persoonlijke beschermingsmiddelen meer zelfvertrouwen hebben en minder stress ervaren tijdens een pandemie (Hou et al., 2020, Jia et al., 2021, Deliktas et al., 2021, Okediran et al., 2020). Deze factsheet richt zich

op de kennis en de scholingsbehoeften van zorgprofessionals op dit terrein. De volgende drie onderzoeksvragen staan centraal:

1. *Voelen verpleegkundigen, verzorgenden, begeleiders en praktijkondersteuners in Nederland zich in 2024 zeker over hun kennis over persoonlijke beschermingsmiddelen en infectieziekten?*
2. *Welke kennis en scholing vinden deze zorgprofessionals nodig om goed voorbereid te zijn op een toekomstige pandemie?*
3. *Zijn er bij vraag 1 en 2 verschillen tussen (a) zorgsectoren, (b) opleidingsniveaus en (c) zorgprofessionals die wel/geen directe zorg verleenden aan mensen met COVID-19 tijdens de pandemie?*

Over wie gaat deze factsheet?

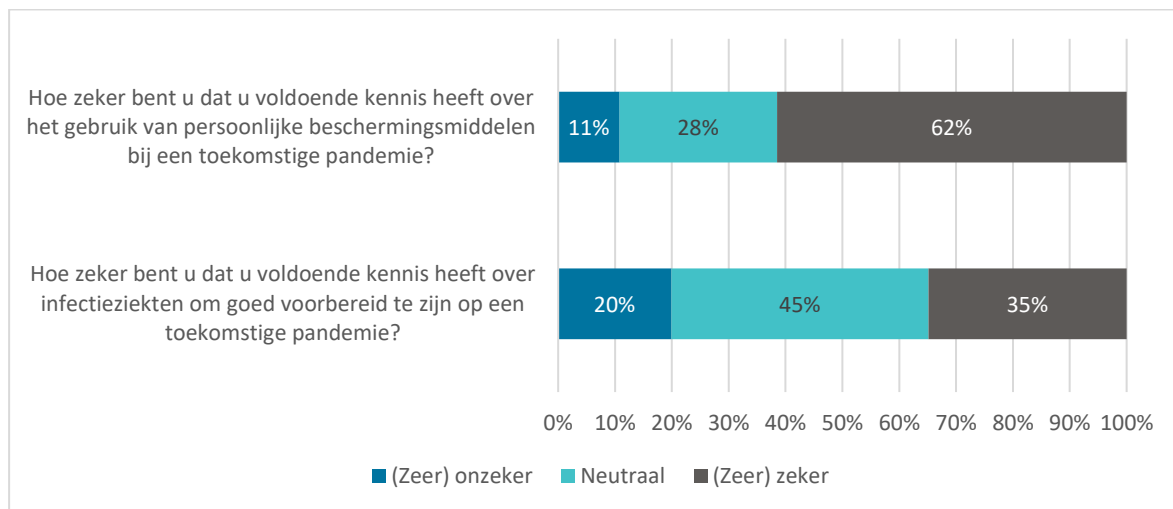
In totaal vulden 580 verpleegkundigen, verzorgenden, begeleiders en praktijkondersteuners (hierna: 'respondenten' of 'zorgprofessionals') de vragenlijst volledig in. De meeste respondenten zijn vrouw (88%) en de gemiddelde leeftijd is 53 jaar. In deze factsheet kijken we naar verschillen tussen de volgende opleidingsniveaus: Mbo niveau 3 (verzorgenden), Mbo niveau 4 (verpleegkundigen of begeleiders) en Hbo/Hbo-master (praktijkondersteuners, verpleegkundigen, begeleiders en verpleegkundig specialisten).

De respondenten zijn werkzaam in ziekenhuizen, geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, wijkverpleging, huisartsenpraktijken of in de intramurale ouderenzorg. Voor meer inzicht in de achtergrondkenmerken van de respondenten en de onderzoeksmethoden, zie Tabel 1 aan het eind van deze factsheet.

Kennis over beschermingsmiddelen en infectieziekten

Meer dan de helft (62%) van de respondenten geeft aan (zeer) zeker voldoende kennis te hebben over het gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen (zie Figuur 1). Daarnaast geeft ongeveer een op de drie (35%) aan (zeer) zeker voldoende kennis te hebben over infectieziekten. Er is daarbij geen verschil tussen respondenten onderscheiden naar zorgsectoren of tussen de opleidingsniveaus. Wel maakt het uit of iemand tijdens de afgelopen pandemie al zorg verleende. Respondenten die tijdens de COVID-19 pandemie directe patiëntenzorg verleenden aan mensen met een COVID-19 infectie, zijn vaker dan andere respondenten (zeer) zeker van hun kennis over beschermingsmiddelen (66% versus 49%) en infectieziekten (37% versus 22%).

Figuur 1 *Ervaren zekerheid over kennis van beschermingsmiddelen en infectieziekten (N = 570 & 554, statistisch gewogen)*^{1,2}

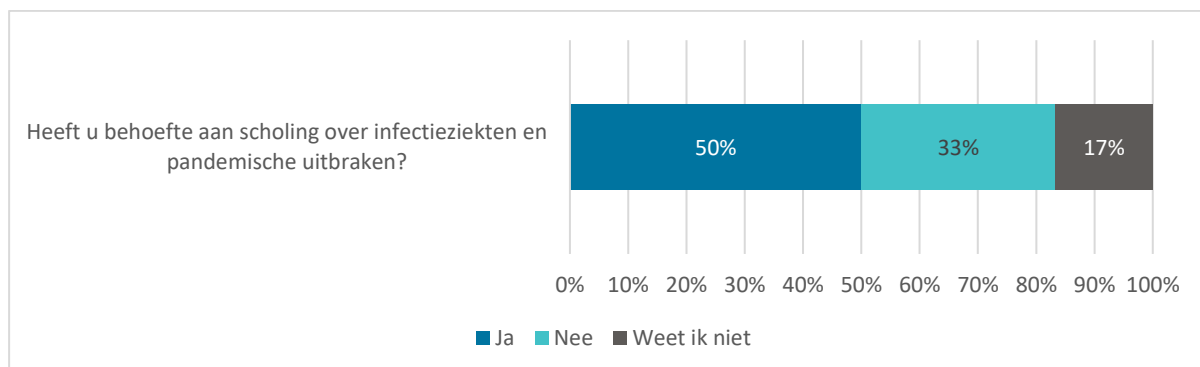
¹ Statistisch significant verschil tussen respondenten die wel of niet voor een persoon met COVID-19 zorgden tijdens de pandemie (Chi-kwadraat; $p < 0.01$)

² Door afronding bedraagt de som van de percentages mogelijk niet 100%

Helft heeft behoefte aan scholing over infectieziekten en pandemische uitbraken

De helft van de respondenten heeft behoefte aan scholing over infectieziekten en/of pandemische uitbraken (zie Figuur 2). Dit percentage verschilt niet tussen zorgsectoren, tussen opleidingsniveaus of tussen zorgprofessionals die wel of geen zorg verleenden aan mensen met een COVID-19 infectie tijdens de pandemie.

Figuur 2 *Percentage zorgprofessionals dat behoefte heeft aan scholing over infectieziekten en pandemische uitbraken (N = 578, statistisch gewogen)*

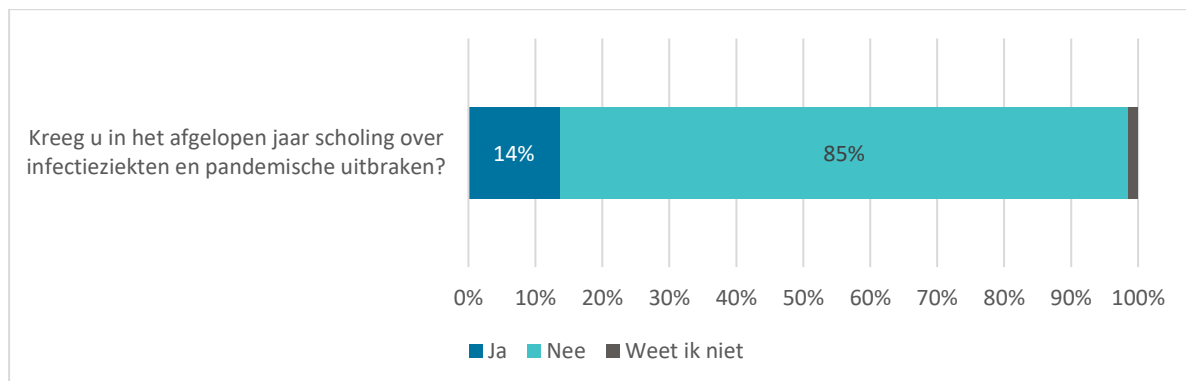

Scholing in afgelopen jaar over infectieziekten en pandemische uitbraken

Veertien procent van de respondenten ontving in het afgelopen jaar scholing over infectieziekten en/of pandemische uitbraken (zie Figuur 3). Ook hierbij zijn geen verschillen tussen zorgsectoren, opleidingsniveaus of tussen wel/geen zorg gegeven aan mensen met COVID-19 tijdens de pandemie. De zorgprofessionals die in het afgelopen jaar scholing ontvingen over infectieziekten en/of pandemische uitbraken, noemen in de toelichting op hun antwoord verschillende onderwerpen van die scholingen: COVID-19 en andere infectieziekten en virussen (zoals het norovirus, influenza, mazelen, schurft) en over bijzonder resistente micro-organismen (BRMO). Ook noemen

respondenten hygiëne en gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen, vaccinaties en uitbraakmanagement als scholingsonderwerpen.

Figuur 3 Percentage zorgprofessionals dat in het afgelopen jaar kennis of scholing heeft ontvangen over infectieziekten en/of pandemische uitbraken (N = 575, statistisch gewogen)

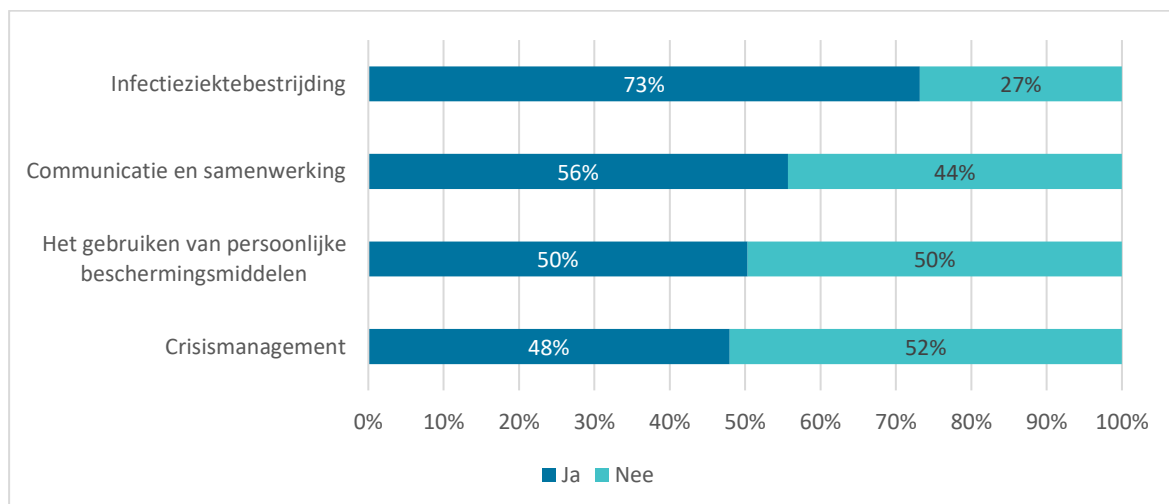

Zorgprofessionals willen vooral scholing over infectieziektebestrijding

We vroegen de respondenten met een behoefte aan scholing ook over welke onderwerpen ze scholing willen ontvangen. Er steekt één onderwerp duidelijk boven de andere onderwerpen uit: Infectieziektebestrijding (73%) (zie Figuur 4). Er zijn daarbij geen verschillen tussen zorgsectoren en tussen respondenten die wel of geen zorg verleenden aan mensen met COVID-19 tijdens de pandemie.

Slechts 22% van de respondenten met een Mbo niveau-3 opleiding gaf aan scholing te willen ontvangen over crisismanagement. Onder respondenten met een Mbo niveau-4 opleiding was dit percentage 52% en onder respondenten met een Hbo of Hbo-master-opleiding was dit percentage 57%. Dit verschil tussen opleidingsniveaus is significant (Chi-kwadraat; $p < 0.01$).

Figuur 4 Wensen ten aanzien van onderwerpen van scholing (N = 385, statistisch gewogen) ¹

¹ Statistisch significant verschil tussen opleidingsniveaus (Chi-kwadraat; $p < 0.01$)

Zorgprofessionals in huisartspraktijken kiezen het meest voor online scholing

Tot slot vroegen we naar de manier(en) waarop zorgprofessionals het liefst scholing over infectieziekten en pandemische uitbraken ontvangen. De antwoorden lopen uiteen. Een klinische les in teamverband heeft de meeste voorkeur van respondenten (49%), gevolgd door de mogelijkheid

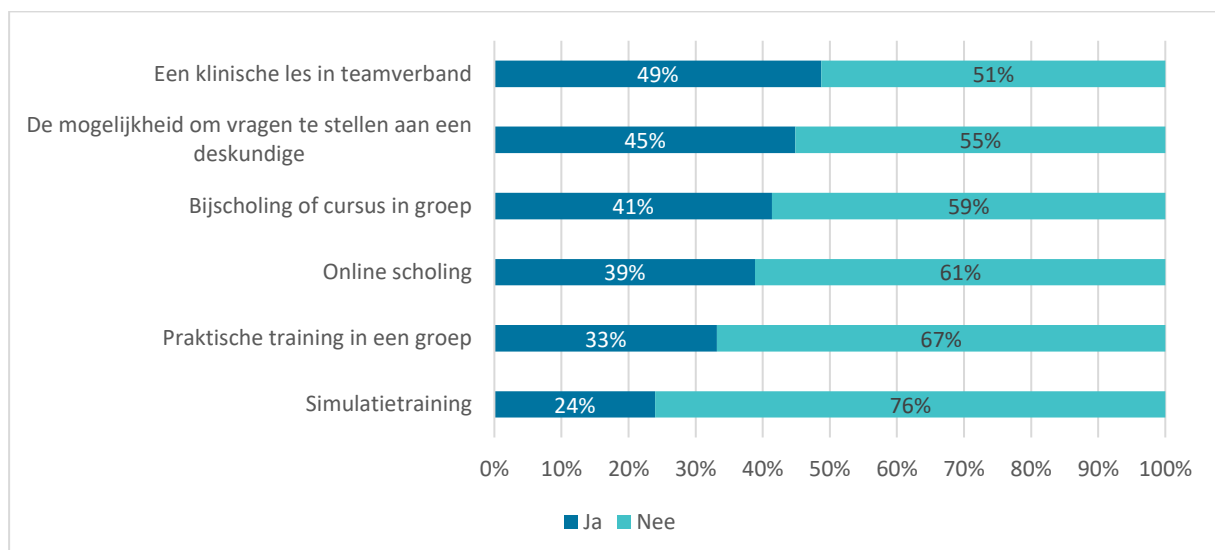
om vragen te kunnen stellen aan een deskundige (45%, zie Figuur 5). Daarentegen heeft simulatietraining de minste voorkeur (24%). Ongeveer zeven op de tien (69%) praktijkondersteuners in huisartsenpraktijken hebben een voorkeur voor online scholing; dat percentage is significant hoger dan het gemiddelde percentage (39%) over alle sectoren met een voorkeur voor online scholing.

Bij de voorkeuren over het soort scholing zijn er verschillen tussen opleidingsniveaus. Ruim de helft van de respondenten met een Hbo of Hbo-master opleiding zou graag online scholing willen ontvangen (54%); dat percentage is significant lager onder respondenten met een Mbo niveau-3 opleiding of een Mbo niveau-4 opleiding (39% en 32%).

Een klinische les in teamverband is meer gewild onder respondenten met een Mbo niveau-4 opleiding (56%) dan onder respondenten met een Mbo niveau-3 opleiding (44%) of een Hbo of Hbo-master opleiding (36%).

Respondenten die tijdens de pandemie zorg verleenden aan mensen met COVID-19 kiezen minder vaak voor online scholing dan respondenten die die zorg niet gaven tijdens de pandemie (43% versus 61%).

Figuur 5 Voorkeur van zorgprofessionals voor bepaalde vormen van scholing (N = 383, statisch gewogen)^{1 2 3}

¹ Statistisch significant verschil tussen zorgsectoren (Chi-kwadraat; $p < 0.01$)

² Statistisch significant verschil tussen opleidingsniveaus (Chi-kwadraat; $p < 0.01$)

³ Statistisch significant verschil tussen respondenten die wel of niet voor een persoon met COVID-19 zorgden tijdens de pandemie (Chi-kwadraat; $p < 0.01$)

Conclusies en aanbevelingen

De meerderheid van de ondervraagde verpleegkundigen, verzorgenden, begeleiders en praktijkondersteuners is zeker over hun eigen kennis over persoonlijke beschermingsmiddelen, maar duidelijk minder zorgprofessionals zijn zeker over hun kennis over infectieziekten. De helft van de zorgprofessionals heeft behoefte aan scholing over infectieziekten. Minder dan een op de vijf zorgprofessionals kreeg een dergelijke scholing in het afgelopen jaar.

Klinische lessen in teamverband en de mogelijkheid om vragen te stellen aan een deskundige zijn de meeste gewilde vormen van scholing onder de ondervraagde zorgprofessionals. Online scholing is meer gewild onder respondenten met een Hbo of Hbo-master opleiding dan onder respondenten met een Mbo niveau-3 of Mbo niveau-4 opleiding. Onder respondenten met een Mbo niveau-4 opleiding is een klinische les meer gewild dan onder respondenten met een Mbo niveau-3, Hbo of Hbo-master opleiding. Tegelijkertijd kiezen respondenten die zorg gaven aan mensen met een COVID-19 infectie tijdens de pandemie minder vaak voor online scholing dan respondenten die dat niet gaven tijdens de pandemie. Er zijn in de voorkeur voor het soort scholing geen verschillen te zien tussen zorgsectoren.

Uit een andere factsheet (de Graaff et al., 2024) is bekend dat zorgprofessionals hun eigen voorbereidheid op een nieuwe pandemie gemiddeld een rapportcijfer 6,0 geven op een schaal van 0 tot 10. Dat gemiddelde cijfer is *nét* voldoende. Echter ruim 20% van de respondenten geeft een rapportcijfer van 5 of minder.

Scholing over infectieziekten en pandemische uitbraken kunnen bijdragen aan meer kennis en een betere 'paraatheid' voor een nieuwe pandemie. Daarom is het belangrijk dat zorgorganisaties voldoen aan de duidelijke wens van veel zorgprofessionals voor scholing over infectieziekten en pandemische uitbraken. Om dit te regelen, is het verstandig om bij zorgprofessionals zelf na te gaan op welke manier zij deze scholing zouden willen ontvangen. Daardoor kan vraag en aanbod op elkaar afgestemd worden, voor meer pandemische paraatheid onder zorgprofessionals in alle zorgsectoren.

Bijlage A

Tabel 1 Achtergrondkenmerken van respondenten (N = 580)

	Percentage of gemiddelde
Geslacht	
Man	11,6%
Vrouw	87,9%
Anders of onbekend	0,5%
Leeftijd	
35 jaar en jonger	7,6%
36-45 jaar	16,2%
46-55 jaar	27,8%
56 en ouder	48,3%
Onbekend	0,2%
Arbeidssituatie	
Werkervaring	29,4 jaar
Omvang aanstelling (gemiddeld aantal uur per week)	27,2 uur
In loondienst of als zzp'er	
Werkt in loondienst	95,2%
Werkt als zzp'er	2,4%
Combinatie loondienst en zzp'er	1,0%
Onbekend	1,4%
Huidige functie	
Verpleegkundige	61,2%
Verzorgende	14,3%
Agogisch werker	2,9%
Praktijkondersteuner	16,7%
Verpleegkundig specialist	4,8%
Zorgsector	
Ziekenhuis	20,2%
Geestelijke gezondheidszorg	6,7%
Gehandicaptenzorg	8,9%
Wijkverpleging	30,5%
Huisartsenpraktijk	20,0%
Intramurale ouderenzorg	15,8%
Opleidingsniveau	
Mbo niveau-3	14,3%
Mbo niveau-4	28,1%
Hbo	52,8%
Hbo-master	4,8%

Over dit vragenlijstonderzoek

Deze factsheet is gebaseerd op online vragenlijstonderzoek in maart en april 2024. Deelnemers wierven we via oproepen op LinkedIn en onder deelnemers van het landelijke Nivel Panel Verpleging & Verzorging, gefinancierd door het Ministerie van VWS. In totaal vulden 580 professionals de vragenlijst in. Een predefinitieve versie van de vragenlijst werd getest op begrijpelijkheid en volledigheid onder acht zorgprofessionals.

De vragenlijst bestaat onder andere uit items van de 'Staff Questionnaire for Infectious Disease Outbreak Readiness and Preparedness' (Jokwiro et al., 2022). Aanvullende vragen over kennis en scholingsbehoeften zijn zelf ontwikkeld en geïnspireerd op literatuur over pandemische paraatheid onder zorgprofessionals.

Sommige sectoren, met name de wijkverpleging, zijn oververtegenwoordigd, terwijl andere sectoren juist ondervertegenwoordigd zijn. Om te voorkomen dat die over- of ondervertegenwoordiging de totaalcijfers beïnvloedt, zijn de cijfers en percentages in deze factsheet door ons 'statistisch gewogen'. De weegfactor en het verschil tussen onze steekproef en de totale populatie in een bepaalde zorgsector zijn te zien in Tabel 2. Om de derde onderzoeksvraag te beantwoorden is er statistisch getoetst (met gebruik van Stata 16.1). Vanwege het grote aantal vergelijkingen is er een significantieniveau van $p < .01$ gehanteerd.

Tabel 2 Berekening van de weegfactor op basis van respondenten in steekproef en populatiecijfers

Sector	Totaal in de steekproef	Totaal in de populatie	Weegfactor ¹
Ziekenhuis	118	55.600	0,75
Geestelijke gezondheidszorg	38	15.645	0,58
Gehandicaptenzorg	52	92.900	2,85
Wijkverpleging	178	51.500	0,46
Intramurale ouderenzorg	91	140.800	2,47
Huisartsenzorg	103	8.997	0,14
Totaal	580	365.442	.

Bron populatiecijfers: Databank.nl (2024)

Meedoen aan het Nivel Panel Verpleging & Verzorging?

Wil je als verpleegkundige, verzorgende, begeleider of POH ook je ervaringen in je werk delen? Kijk dan op www.nivel.nl/panelvenv voor meer informatie en geef je op voor deelname aan het Panel.

Meer weten over het Nivel?

Het Nivel levert de kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar. Je vindt deze publicatie en andere Nivel-publicaties op www.nivel.nl/publicaties.

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: de Graaff, M. L. A., Noorland, S. A., de Groot, K. & Francke, A. L. *Welke kennis en scholing hebben zorgprofessionals nodig om zich voor te bereiden op een nieuwe pandemie?* Utrecht: Nivel, 2024.

Literatuur

- Deliktas Demirci, A., Oruc, M., & Kabukcuoglu, K. (2021). 'It was difficult, but our struggle to touch lives gave us strength': The experience of nurses working on COVID-19 wards. *Journal of Clinical Nursing*, 30(5-6), 732-741
- de Graaff, M. L. A., Noorland, S. A., de Groot, K. & Francke, A. L. (2024). Voelen zorgprofessionals zich voorbereid op een nieuwe pandemie? Utrecht: Nivel
- Hou, Y., Zhou, Q., Li, D., Guo, Y., Fan, J., & Wang, J. (2020). Preparedness of our emergency department during the coronavirus disease outbreak from the nurses' perspectives: a qualitative research study. *Journal of Emergency Nursing*, 46(6), 848-861
- Jia, Y., Chen, O., Xiao, Z., Xiao, J., Bian, J., & Jia, H. (2021). Nurses' ethical challenges caring for people with COVID-19: a qualitative study. *Nursing ethics*, 28(1), 33-45
- Jokwiro, Y., Urbanavicius, T., Robinson, A. M., Scott, C., & Islam, M. R. (2022). The development and psychometric evaluation of COVID-19 staff questionnaire for infectious disease outbreak readiness and preparedness (SQIDORP). *BMC Health Services Research*, 22(1), 381
- Nie, A., Su, X., Dong, M., & Guan, W. (2022). Are nurses prepared to respond to next infectious disease outbreak: A narrative synthesis. *Nursing Open*, 9(2), 908-919
- Okediran, J. O., Ilesanmi, O. S., Fetuga, A. A., Onoh, I., Afolabi, A. A., Ogunbode, O., ... & Balogun, M. S. (2020). The experiences of healthcare workers during the COVID-19 crisis in Lagos, Nigeria: A qualitative study. *Germs*, 10(4), 356